

ПИТАННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА

УДК 347.6

Менджул Марія Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Постановка проблеми. Після підписання угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати національне законодавство до європейських стандартів. У зв'язку із цим вітчизняні вчені проводять порівняльні дослідження багатьох інститутів приватного права. Водночас недостатньо уваги, на нашу думку, приділено аналізу принципів побудови правового регулювання сімейних відносин в Україні та державах Західної Європи, хоча такі дослідження дозволили б виробити практичні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства.

Стан дослідження теми. Порівняльно-правові дослідження сімейних відносин в Україні, Німеччині, Франції й інших європейських країнах були предметом окремих досліджень [1–3]. В українській науці досліджені принципи цивільного права [4; 5] та окремі принципи сімейного права [6; 7]. Водночас порівняльних досліджень принципів сімейного права в Україні та європейських державах недостатньо.

Метою статті є дослідження принципів сімейного права, що закріплені в законодавстві держав Західної Європи, і їх порівняльний аналіз із принципами сімейного права України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ураховуючи євроінтеграційний напрям розвитку України, важливим є дослідження принципів сімейного права в державах Європейського Союзу. У рамках цієї статті ми проаналізуємо законодавство, що регулює сімейні відносини в країнах Західної Європи, зокрема Австрії, Бельгії, Німеччині, Нідерландах, Люксембургу, Ліхтенштейні, Монако та Швейцарії, з яких тільки останні три держави не входять до складу ЄС.

В Україні принципи регулювання сімейних відносин визначені в Конституції України (статті 21,

24, 32 та 51), Цивільному (статті 291, 301) і Сімейному кодексах (статті 5 та 7) або ж впливають із їх нормативних положень. До таких принципів ми відносимо принцип державної охорони сім'ї, дитинства, материнства й батьківства, створення умов для зміцнення сім'ї; принцип рівності учасників сімейних відносин; принцип обмеженості правового регулювання сімейних відносин; принцип гарантування права на таємницю особистого життя їх учасників, їх права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання в сімейне життя; принцип можливості регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; принцип пріоритету інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї; принцип гарантування дитині можливості здійснення її прав; принцип гарантування судового захисту прав кожному учаснику сімейних відносин; принципи справедливості, добросовісності та розумності, регулювання сімейних відносин відповідно до моральних засад суспільства; принцип одношлюбності; принцип добровільності шлюбу та визнання тільки шлюбу між чоловіком і жінкою, зареєстрованого в органі державної реєстрації актів цивільного стану, та ін.

Сучасне сімейне право Німеччини регулюється нормами Четвертої книги (статті 1297–1921) Цивільного кодексу (при дослівному перекладі – Німецьке цивільне уложення), який набув чинності 1 січня 1900 р. [8]. Принципи сімейного права в Німеччині також мають і конституційне закріплення, це принципи рівності (ст. 3 Конституції ФРН); особливого державного захисту шлюбу та сім'ї (ч. 1 ст. 6 Конституції ФРН); батьківської відповідальності за виховання дітей (ч. 2 ст. 6 Конституції ФРН); збереження цілісності сім'ї (ч. 3 ст. 6 Конституції ФРН); принцип захисту матерів

(ч. 4 ст. 6 Конституції ФРН); рівності дітей, народжених у шлюбі та поза шлюбом (ч. 5 ст. 6 Конституції ФРН).

Оскільки Конституція Німеччини була прийнята ще в 1949 р., то принцип рівності учасників сімейних відносин утверджувався в законодавстві поступово. Так, закон «Про правовий статус незаконнонароджених дітей» набув чинності тільки в 1970 р. Що стосується рівності прав подружжя, то перший закон був прийнятий в 1958 р., «дружині було дозволено працювати, однак у тій мірі, у якій це відповідало б її обов'язкам у шлюбі та сім'ї» (ст. 1356). Взаємне право на працю чоловіка та дружини було утверджене законом «Про реформу шлюбу та сімейного права» 1976 р. [9]. У сучасній редакції ст. 1356 Німецького цивільного уложення передбачає взаємний обов'язок подружжя під час вибору заняття враховувати інтереси іншого [8]. Із 2001 року в Німеччині регулюються одностатеві партнерства, і з поступовим внесенням змін до законодавства такі партнерства майже зрівнялися з класичним інститутом шлюбу [9].

Щодо рівності у відносинах батьків і дітей у Німеччині, то перші закони, спрямовані на обмеження батьківської влади в сім'ї, були прийняті в 1974 р. та 1979 р., а концепція ненасильницького виховання була утверджена законами про захист прав дитини (1998 р.), про попередження насильства в освіті (2000 р.) та про захист від насильства (2001 р.) [9]. У результаті прийняття цих актів були внесені зміни до цивільного законодавства, і ч. 2 ст. 1631 Німецького цивільного уложення встановлює, що діти мають право на ненасильницьку освіту, а фізичні покарання, психічні травми й інші принизливі заходи заборонені. Отже, у законодавстві Німеччини закріплений такий принцип, як принцип заборони насильства в сім'ї.

Крім того, з аналізу положень Німецького цивільного уложення випливає висновок про наявність ще таких принципів сімейного права: принцип моногамії (шлюб не може бути укладений, якщо між однією з осіб, яка бажає вступити в шлюб, і третьою особою є шлюб або громадянське партнерство, ст. 1306), визнання державою світського шлюбу (ст. 1310), визнання одностатевих шлюбів (ст. 1353), свободи розлучення (ст. 1565), принцип найкращих інтересів дитини (ст. 1626) та ін.

Основним джерелом сімейного права Австрії є Цивільний кодекс від 1 червня 1811 р., який набув чинності 1 січня 1812 р., і для того часу він був надзвичайно новаторським, ґрунтувався на принципах природного права [10]. У ХХ ст. в ЦК Австрії було внесено низку суттєвих змін, зокре-

ма й до норм, що регулюють сімейні відносини, а також прийняті спеціальні законодавчі акти. Так, законом від 6 липня 1938 р. був затверджений принцип моногамії (ст. 8), згодом були внесені зміни й було встановлено, що укласти шлюб не можна не тільки тоді, коли попередній шлюб не розірвано, але й коли не скасоване зареєстроване партнерство (ст. 9) [11].

Крім того, вказаним законом установлений принцип визнання тільки світського шлюбу (ст. 15), принцип свободи розлучення (ст. 47), принцип справедливості під час поділу майна подружжя (ст. 83). Загалом шлюб у ЦК Австрії розглядається як договір, згідно з яким дві особи легалізують свою волю жити спільно, підтримувати тісний зв'язок, надавати взаємну підтримку один одному (ст. 44).

Унаслідок реформи сімейного законодавства в 70-х роках ХХ ст. в Австрії були утверджені принципи рівності чоловіка та жінки в шлюбі, а також принцип рівності дітей, народжених у шлюбі та поза ним [12]. Наразі принцип рівності прав подружжя встановлений у ст. 89 ЦК Австрії. Крім того, Цивільний кодекс Австрії встановлює принцип взаємодопомоги між подружжям (ст. ст. 90, 91), принцип найкращих інтересів дитини та принцип захисту прав дитини (ст. 138), принцип урахування волі дитини (ст. 160) та ін.

Історично склався тісний зв'язок законодавства Австрії та Ліхтенштейну, зокрема в період із 1819 по 1843 рр. на території Ліхтенштейну діяло австрійське приватне право. Австрійська реформа сімейного права 1938 р. не була сприйнята Ліхтенштейном, оскільки в той час панували консервативно-католицькі погляди, і тому в першій половині ХХ століття сімейне право Ліхтенштейну розвивалося під впливом швейцарського законодавства [13, с. 3–4].

Значні зміни в правове регулювання сімейних відносин у Ліхтенштейні вніс Закон про шлюб 1974 р., який доповнив наявні вже принципи моногамії, стабільності шлюбу принципами визнання світського шлюбу, а також свободою розлучення. Крім того, указаний закон у сучасній редакції визнає тільки шлюб між особами протилежної статі (ст. 1), містить принцип взаємної підтримки подружжя (ст. 43-11), принцип охорони дитинства та найкращих інтересів дитини (ст. 89h-113). Принцип рівності подружжя у праві Ліхтенштейну був остаточно утверджений після реформи сімейного законодавства 1993 р. [14, с. 10]. Сімейні відносини, що не врегульовані спеціальними законами, регулюються цивільним законодавством.

Сімейні відносини у Франції регулюються Цивільним кодексом, що набув чинності 21 березня 1804 р. [15]. У 1956 р. був прийнятий також Кодекс сім'ї та соціальної допомоги, проте він регулює переважно питання соціального захисту дітей і сімей із дітьми.

Принципи сучасного французького сімейного права сформувалися під впливом зміни суспільних поглядів та утвердилися в законодавстві з прийняттям відповідних актів; у 1970 р. був установлений принцип «батьківської опіки»; у 1972 р. було проголошено принцип рівності дітей, що народилися в шлюбі та поза шлюбом; на утвердження принципу свободи розлучення був спрямований закон про внесення змін до ЦК від 1975 р. [16], закон «Про рівність подружжя» 1985 р. остаточно закріпив принцип рівності чоловіка та жінки в шлюбі [17]. Безперечно, ЦК Франції з моменту прийняття проголошував, що «всі люди народжуються вільними й рівними», водночас зміни в цивільному законодавстві на основі принципів гендерної рівності та рівності дітей стали надбанням останніх десятиліть. У французькій літературі відзначають, що тільки законом від 4 липня 2005 р. були скасовані будь-які посилання в Цивільному кодексі на відмінності щодо статі [18]. У 1999 р. були легалізовані фактичні шлюбні відносини, а з 2013 року ст. 143 ЦК забезпечує одностатевим парам право на шлюб [19].

У Бельгії чинний Цивільний кодекс – це змінений французький цивільний кодекс 1804 р. з урахуванням національної специфіки. Сучасні сімейні відносини ґрунтуються на таких загальних правових принципах: захисту сім'ї та шлюбу, захисту прав дітей і врахування найкращих інтересів дитини, рівності, моногамії, свободи розлучення. Після внесених змін до ст. 143 ЦК ще у 2003 р. одружитися в Бельгії можуть особи різної чи однієї статі, а з 2006 р. одностатеві пари можуть усиновлювати дітей [20, с. 610–611].

У Люксембурзі, так само, як і в Бельгії, сімейні відносини регулює французький Цивільний кодекс 1804 р., і він містить такі самі принципи. Єдине, що до ст. 143 ЦК зміни про надання права на шлюб одностатевим парам були внесені 4 липня 2014 р. [21].

На розвиток законодавства князівства Монако значний вплив мало французьке право, а в період із 1793 по 1816 рр. діяли французькі кодекси. Цивільний кодекс Монако був прийнятий 21 грудня 1880 р. [22]. Загальні принципи сімейного права містяться й у Конституції Монако, прийнятій 17 грудня 1962 р., зокрема принцип

рівності (ст. 17) і принцип поваги до приватного й сімейного життя (ст. 22). Крім того, у законодавстві закріплені ще такі принципи сімейного права: принцип особливого захисту жінок і дітей, принцип запобігання насильству в сім'ї (у 2011 р. був прийнятий спеціальний закон про покарання за насильство та запобігання йому); принцип визнання тільки шлюбу між особами різної статі (ст. 116, ст. 147 ЦК Монако) і моногамії (ст. 125 ЦК Монако); принцип визнання світського шлюбу (ст. 140 ЦК Монако) та інші.

Водночас є в ЦК Монако правові норми, які, на наш погляд, суперечать принципу рівності. Так, ст. 126 ЦК Монако встановлює, що вдова не може вступати в новий шлюб до закінчення трьохсот десяти днів із моменту смерті чоловіка. Аналогічні обмеження встановлені й щодо жінок у разі розлучення (ст. 127 ЦК Монако) чи визнання шлюбу недійсним (ст. 128 ЦК Монако). При цьому норми містять обмеження тільки щодо жінок, і, на нашу думку, крім порушення принципу рівності, вони обмежують право на шлюб.

Про порушення принципу рівності та прав людини в Монако в контексті невизнання позашлюбних фактичних відносин, а також виняткового права на аборт (у разі загрози життю матері, патології та якщо вагітність виникла після зґвалтування) є відповідні дослідження [23].

У Нідерландах сімейні відносини регулюються Книгою 1 Цивільного кодексу Нідерландів. Закон від 3 квітня 1969 р. замінив першу книгу Цивільного кодексу 1838 р. книгою 1 нового Цивільного кодексу. Модернізація цивільного права Нідерландів була досить тривалою, у 1976 р. набула чинності книга 2 (про юридичних осіб), і тільки з 1 січня 1992 р. набула чинності більшість частин нового Цивільного кодексу [24].

ЦК Нідерландів установлює принципи визнання шлюбу, укладеного особами різної чи однієї статі (ст. 30 книги 1); моногамії (ст. ст. 33 та 42 книги 1); визнання світського шлюбу (ст. ст. 63 та 68 книги 1); взаємної підтримки подружжям одне одного (ст. 81 книги 1); солідарної відповідальності подружжя за борги сім'ї (ст. 85 книги 1); свободи розірвання шлюбу (ст. 150 книги 1) та ін.

У Швейцарії основним джерелом сімейного права є друга частина Цивільного кодексу від 10 грудня 1907 р. Реєстрація партнерства одностатевих пар регулюється окремим законом «Про партнерство». Наразі модернізація законодавства зосереджена на утвердженні принципів добробуту дитини та рівного ставлення до всіх дітей, незалежно від сімейного стану їхніх батьків [25]. Правове регулювання

сімейних відносин у Швейцарії базується на принципах рівності, моногамії (ст. 96 ЦК Швейцарії), обов'язкової державної реєстрації шлюбу (ст. 97 ЦК Швейцарії), свободи розірвання шлюбу (ст. 111 ЦК Швейцарії), взаємної підтримки подружжям одне одного (ст. 163 ЦК Швейцарії) тощо.

Як в Україні, так і в державах Європейського Союзу та європейських країнах, що не входять до складу ЄС, принципи сімейного права відіграють важливе значення; вони не тільки визначають напрями правового регулювання сімейних відносин, але й дозволяють урегулювати відносини у випадках відсутності відповідного законодавства або ж коли норми законів не є чітко зрозумілими.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Здійснивши порівняльний аналіз законодавства України та держав Західної Європи, можна відмітити, що правове регулювання сімейних відносин будуватиметься на багатьох спільних принципах, зокрема

державної охорони сім'ї, дитинства, материнства, рівності, поваги до сімейного життя, пріоритету інтересів дитини, одношлюбності, добровільності шлюбу, свободи розірвання шлюбу й ін. Водночас в окремих європейських державах на рівні закону встановлені особливі принципи: збереження цілісності сім'ї (у Німеччині); урахування волі дитини (в Австрії); принцип заборони та запобігання насильству в сім'ї (у Німеччині, Монако), взаємодопомоги між подружжям (в Австрії, Нідерландах, Швейцарії); принцип солідарної відповідальності подружжя за борги сім'ї (у Нідерландах). Серед проаналізованих держав Західної Європи тільки законодавство Ліхтенштейну та Монако не визнає одностатеві шлюби, а також не регулює партнерські відносини між особами однієї статі.

На нашу думку, такий поширений принцип у державах Західної Європи як принцип взаємної підтримки подружжя та членів сім'ї, варто закріпити у ст. 7 Сімейного кодексу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Логвиненко М.І., Терещенко В.П. Порівняльно-правова характеристика інституту шлюбних відносин за законодавством України, Німеччини та Франції. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 1. С. 88–91.
2. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 620–623.
3. Радченко Л.І. Шлюбний договір в іноземних правових порядках: окремі засади правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 9. С. 38–41.
4. Басай О.В. Принципи цивільного права України: теорія і практика. Івано-Франківськ: Сімик, 2013. 427 с.
5. Цивільне законодавство України. Основні категорії, принципи та концепти: монографія / за ред. С.О. Харитонова Одеса: Фенікс, 2012. 339 с.
6. Чернега В.М. Принцип розумності в сімейному праві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 1. С. 46–50.
7. Явор О.А. Загальні засади регулювання сімейних відносин: традиційний та сучасний підходи. Вісник Академії адвокатури України. 2012. № 3 (25). С. 258–261.
8. Bürgerliches Gesetzbuch. URL: <https://www.buzer.de/s1.htm?g=BGB&a=1297-1921> (Last accessed: 29.11.2018).
9. Familie, Familienrecht und Reformen. URL: <http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/familienpolitik/198764/familie-familienrecht-und-reformen?p=all> (Last accessed: 30.11.2018).
10. Walter Doralt. Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch (ABGB) ist die zentrale Kodifikation des österreichischen Zivilrechts. URL: http://hwb-eup2009.mpipriv.de/index.php/Allgemeines_B%C3%BCrgerliches_Gesetzbuch (Last accessed: 2.12.2018).
11. Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet. Vom 6. Juli 1938. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871> (Last accessed: 10.12.2018).
12. Christian Broda. Familien und Strafrechtsreform der 1970er Jahre. URL: <https://www.mediathek.at/akustische-chronik/1970-1985/familien-und-strafrechtsreform/> (Last accessed: 12.12.2018).
13. Elisabeth Berger. Die Reform des liechtensteinischen Ehe- und Familienrechts. Teil 1: Die Ehe- und Familienrechtsreform 1993. Beiträge Liechtenstein-Institut Nr. 28/2005. 68. URL: https://liechtenstein-institut.li/contortionist/0/contortionistUniverses/397/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_028.pdf (Last accessed: 12.12.2018).
14. Elisabeth Berger. Die Reform des liechtensteinischen Ehe- und Familienrechts. Teil 2: Die Ehescheidungs- und Ehetrennungsrechtsreform 1999. Beiträge Liechtenstein-Institut Nr. 33/2006. 30. URL: https://www.liechtenstein-institut.li/contortionist/0/contortionistUniverses/397/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_033.pdf (Last accessed: 14.12.2018).
15. Le Code civil des Français, 21 mars 1804. URL: <http://codes.droit.org/CodV3/civil.pdf> (Last accessed: 17.12.2018).
16. Jean Hauser. Le Conseil constitutionnel et le droit de la famille. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/le-conseil-constitutionnel-et-le-droit-de-la-famille> (Last accessed: 18.12.2018).
17. Emmanuel Pardo. Droit de la Famille. URL: <https://avocat-nice-pardo.fr/droit-de-la-famille/> (Last accessed: 19.12.2018).
18. Hubert Bosse-Platière. L'avenir du droit civil de la famille : quelques conjectures. À l'horizon de l'Europe. Informations sociales 2005/8 (n° 128), p. 38 - 51. URL: https://www.cairn.info/revue-informations-sociales-2005-8-page-38.htm?try_download=1 (Last accessed: 20.12.2018).
19. Par Simon le. Les avancées du Droit de la Famille et l'évolution de la société et des mœurs. 15/01/2018. URL: <https://www.superprof.fr/ressources/droit/droit-general/droit-de-la-famille/autorite-paternelle.html#les-grandes-conque%cc%82tes> (Last accessed: 21.12.2018).

20. Xavier Dijon. Les mutations du droit de la famille en Belgique. Réflexion éthique sur les enjeux de la loi. *Études* 2006/12 (Tome 405), pages 609 – 620.
21. Code civil. Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg. URL: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20181101> (Last accessed: 24.12.2018).
22. Les Fondements de la Justice et le Droit monégasque. Le droit monégasque. URL: <https://www.gouv.mc/Gouvernement-et-Institutions/Les-Institutions/La-Justice/Les-Fondements-de-la-Justice-et-le-Droit-monegasque> (Last accessed: 25.12.2018).
23. Anne Eastwood. L'égalité hommes/femmes. Le dossier du jour. 8 mars 2017. URL: https://hautcommissariat.mc/docs_site/Monaco-Matin-8-mars-2017.pdf (Last accessed: 28.12.2018).
24. Hirsch Ballin. De betekenis van het Nieuw BW in de Nederlandse rechtsstaat. URL: <https://www.njb.nl/blog/de-betekenis-van-het-nieuw-bw-in-de-nederlandse.28970.lynkx> (Last accessed: 29.12.2018)
25. Anpassung des Familien- und Erbrechts an die realen Lebensformen. Bundesamt für Sozialversicherungen BSV. URL: <https://www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/sozialpolitische-themen/familienpolitik/familienrecht.html> (Last accessed: 30.12.2018).

Менджул Марія Василівна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Досліджене законодавство України та держав Західної Європи, що містить принципи правового регулювання сімейних відносин. Виокремлено спільні та відмінні принципи сімейного права в Україні й Австрії, Бельгії, Німеччині, Нідерландах, Люксембургу, Ліхтенштейні, Монако, Швейцарії. Установлено, що спільними принципами правового регулювання сімейних відносин є принципи державної охорони сім'ї, рівності, пріоритету інтересів дитини, одношлюбності й ін. Надані пропозиції щодо вдосконалення норм Сімейного кодексу України.

Ключові слова: принцип, сім'я, сімейні відносини, шлюб, закон.

Менджул Марія Васильевна

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРИНЦИПОВ СЕМЕЙНОГО ПРАВА В УКРАИНЕ И ГОСУДАРСТВАХ ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ

Исследовано законодательство Украины и стран Западной Европы, содержащее принципы правового регулирования семейных отношений. Выделены общие и отличительные принципы семейного права в Украине и Австрии, Бельгии, Германии, Нидерландах, Люксембурге, Лихтенштейне, Монако, Швейцарии. Установлено, что совместными принципами правового регулирования семейных отношений являются принципы государственной охраны семьи, равенства, приоритета интересов ребенка, единобрачия и др. Предложены изменения относительно совершенствования норм Семейного кодекса Украины.

Ключевые слова: принцип, семья, семейные отношения, брак, закон.

Mendzhul Maria Vasyivna

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF FAMILY LAW IN UKRAINE AND WESTERN EUROPEAN STATES

The legislation of Ukraine and the countries of Western Europe, which contains the principles of legal regulation of family relations, is studied. The common and distinct principles of family law in Ukraine and Austria, Belgium, Germany, the Netherlands, Luxemburg, Liechtenstein, Monaco, Switzerland are identified.

It was established that the common principles are: state protection of the family, childhood, motherhood, equality, respect for family life, priority of the interests of the child, single-parentage, voluntary marriage, freedom of divorce, etc. At the same time, special principles are established in certain European countries: preservation of family integrity (in Germany); taking into account the will of the child (in Austria); the principle of the prohibition and prevention of domestic violence (in Germany, Monaco), mutual assistance between spouses (in Austria, the Netherlands, Switzerland); the principle of joint and several liability of the spouses for family debts (in the Netherlands). Legislation found in civil law in Monaco is contrary to the principle of equality and restricts the right to marriage. Among the analyzed states of Western Europe, the legislation only of Liechtenstein and Monaco does not recognize same-sex marriages, nor does it regulate the partnership relations between persons of one article.

Both in Ukraine and in the states of the European Union, family law principles play an important role; they not only determine the directions of legal regulation of family relations, but also allow to regulate relations in the absence of the relevant legislation, or when the rules of the law are not clearly understood. Proposals for improvement of legislation are proposed, namely, to consolidate in Art. 7 of the Family Code of Ukraine principle of mutual support of spouses and family members.

Key words: principle, family, family relations, marriage, law.